

Sammelband

Box 153.

DISSERTATIO HISTORICA
ET GEOGRAPHICA

DE

SEPTEM ECCLE-
SIIAS ASIAE IN DIVINA
APOCALYPSI MEMORATIS,
EARVMQVE OCCASIONE,

DE

EXSILIO IOANNIS APOSTOLI,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO IUVENTVTIS PRINCIPE

FRIDERICO WILHELMO,

REGNI BORVSSICI ET ELECTORATVS
BRANDENBVRGICI HEREDE,

CETERA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA

PRAESIDE

CHRISTOPHORO CELLARIO,

Histor. & Eloq Prof. P.

pro consequendis **MAGISTRI Artium &**
Philosophiae honoribus ac priuilegiis

D. XVIII Iunii 1710 ante meridiem Eruditorum
exami exponit

IACOBVS FRIDERICVS *Hollenhagen/*
Mitouienfis Curlandus.

EDITIO TERTIA,

Litteris Christiani Henckelii, Acad. Typogr.

1710

DISSERTATIO HISTORICA
ET GEOGRAPHICA

DE
SEPTEM ECCLIE
SIVE ASIAE IN DIVINA

APOCALYPTI MENTIONE
FARVMOR OCCASIONE

EXSILIO IOHANNIS APOSTOLI

FACTO MEDITERRANEO
SIBI IN SINO PARSIVITATE
FRIDERICO VII. HENRICO

REGNI BOHEMIE ET SILECIE
BEATISSIMO PATRI HERENICO

IN ACADEMIA HALLENSI

CHRISTOPHORO CELLARIO

PRO CONFIRMATIONE

FRIDERICI VII. HENRICO
D. 1517. 1518. 1519.

JACOBI FRIDERICI

HALLENSIS

LIBRARIUS

1717.

I.

IN diuersa eunt studia mortali-
um, nec solum illa disiiciuntur, quæ
curam corporis aut lucrum sibi com-
mendatum habent; verum ipsa etiam,
quæ a mentis cultu liberaliora
appellamus. Quis ignorat enim su-
premas illas disciplinas quam longe
inter se se & ab aliis etiam distideant?
quis vastum intervallum philosophiam inter & philologiam,
seu litterarum humaniorum culturam non intelligit? quam
varie diuisæ sunt mathematicorum differentie? omnia ta-
men, quantumcumque disiuncta sunt, si recte suscipiuntur,
& ut decet, pertractantur, ac vnum finem collineare de-
bent, qui Dei est gloria, & huic coniuncta communis salus
omnium siue reipublicæ.

II. Confociat hic finis diuersitatem studiorum, quæ
non minus est necessaria, quam multitudo & varietas opi-
ficiorum. Quem vero inter se ordinem dignitemque ser-
uent, non est nostrum iam excutere, præsertim quum alia
priscorum temporum ratio fuerit, aliud consuetudo ætatis
nostræ ferat. Romanorum quæ litterarum studia fuerint,
& quo ordine ab illis censa sint & æstimata, ex monumen-
tis illorum, quæ supersunt, non difficile ad iudicandum est.
Hodie qui status rerum sit, quæ emineant disciplinae quæve

iaceant, non opus est recensere, quia per se cognitum, vt e-
narratione non indigeat.

III. Dimissis ergo ceteris, *philologia* nostra contenti-
sumus, seu illarum artium & litterarum studio atque cultu-
ra, quæ quod ad humanitatem ducunt, & ceteris quibus-
que disciplinis elegantiam ac ornatum adferunt, *HUMANI-
ORA STUDIA & LITTERAE POLITIORES*, vt dignæ
sunt, appellantur, nec quisquam gloriosum nomen invidit,
nisi fordido qui animo est & ignarus veræ humanitatis ac e-
legantiz. Vt vero Marcus Cicero in suo studio de *optimo
genere oratorum*; & nostra memoria vir illustris Petrus Da-
niel Huetius de *optimo interpretum genere* disquisiuit: sic
nobis de *philologorum optimo genere* inquirere non nihil li-
ceat.

IV. Sunt qui in codicibus emendandis, sunt qui in
nummis & faxis antiquis seu inscriptionibus; alii in aliis an-
tiquitatibus explicandis suam curam & studium defigunt at-
que locant, singuli quidem præclare & cum fructu utique
eximio, qui ad alia & sublimiora studia adfertur. Nos ve-
ro vt sacris mysteriorum studiis primas, vt par est, deferen-
das esse censemus, quia, quum fluxa sint cetera, & morta-
lis vitæ commoda vt plurimum respiciant, hæc ad diuina di-
riguntur, & æternos ac immortales fructus ferunt; ita phi-
logiam quæ sacro vsui applicatur, esse optimum præstan-
tissimumque in genere humaniorum studium, omnino iudi-
camus: immo etiam, sed iis qui tranctant, iucundissimum.
Dulce enim cultis modestisque ingeniis, profana studia, hi-
storiam, geographiam linguarumque variarum & antiquitatum
notitiam ad sanctiorem constantioremque vsum accommo-
dare.

V. Hanc mentem ingressus de *ASIA* iam subit medi-
tari, cuius *SEPTEM ECCLESIIS* diuinus Ioannes cælesti
iussione ex *Patmo* exsul scripsit, vt corrigerent pravata, quæ
coliapfa

collapsa erant excitarent, quæ stabant recte, in bono statu confirmarent. Illam autem ut Asiam inveniamus, divisiones, eæ maxime quibus Romani usi sunt, excutiamus necesse est, quia quæ explicaturi sumus, sub Romanorum principum imperio, quod nemo negat, gesta sunt. Deinde Apostoli migrationes & pericula, quæ varie traduntur, ex historiciis examinabimus, ut status ecclesiarum, quibus litteras diuinas misit, lucidius intelligatur cum loci & temporis cognitione, ubi & quando epistolæ illæ consignatæ fuerint.

VI. Asia hoc loco non est tertia antiqui orbi pars nunc quarta, Europæ & Africæ objecta: neque illa tractus inter Pontum, Aegæum mare & mediterraneum comprehensus, quam Peninsulam veteres dixere, nunc *Natolia* appellatur, quam vulgo, non autem antique dicunt *Minorem Asiam*: neque quæ Romanis dicitur *cis Taurum Asia* aut *intra Taurum*, in bello cum Antiocho eiusque pacificatione; sed pars illius, quæ olim Attalorum regnum fuit, post Romanorum prouincia, qui pro temporum ratione nunc adiecerunt, nunc ademerunt rursus, quæ vsus belli aut administratio prouinciæ suaderet. Hanc Romani κατ' ἔξοχὴν *Asiam*, siue ut Strabo ait lib. xii in Apamea, τὴν ἰδίως καλεσμένην Ἀσίαν, *propriam Asiam* vocarunt; quam diuidendi rationem etiam sacri scriptores imitati sunt, quia illorum temporibus trita frequensque hæc Asiæ erat notio. Lucas Act. Ap. st. II. 9. κατοικοῦντες τὴν Καππαδοκίαν, Πόντον καὶ τὴν Ἀσίαν, Φρυγίαν τε καὶ Παμφυλίαν, *habitantes in Cappadocia, Pontio, & Asia, Phrygiaque & Pamphylia*. Et cap. xv. comm. 6. seq. *Peragrata autem Phrygia & Galatia prohibebantur a Spiritu S. verbum predicare ἐν τῇ Ἀσίᾳ, in Asia. Venientes autem ad Mysiam tentabant in Bithyniam proficisci; non autem permisit ipsis Spiritus. Prætereuntes inde Mysiam, descenderunt Troadem.* Videmus hinc, a

quot provinciis minoris Asiae hæc nostra Asia distinguitur! Sic epistola Petri prima ineunte *παρασημαί διασποράς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ασίας και Βιθυνίας, ααυενία dispersionis in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithynia* discernuntur.

VII. Quamuis autem *Asia propria* cum Romanorum provincia *Asia* conuenire & eadem esse videatur; tamen si recte discutias historiam, intelliges discriminis aliquid interesse. Ciceronis ætate *tres diœceses cis Taurum* in Phrygia sitæ, vt ipse lib. III epist. VIII describit, & *tres diœceses Asiaticas* lib. XIII epist. LXVII vocat, ademptæ erant prætori Asiae, & Ciliciæ proconsuli adiectæ; quod vero mutatum post Ciceronis discessionem, aut civili bello fuit, eademque reductæ ad Asiae prætorem, id quod ex altera illa, quam diximus, libri XIII epistola apparet. Contra addita Asiaticæ provinciae multa, quæ extra Asiam Propriam erant, a qua nomen provincia accepèrat, videlicet Caria, Helle-sponti ora & alia. Augustus Cæsar quum nouam formam provinciis induxit, aliis sibi seruat, in quibus armorum opus præsidio erat, quæ inde *Cæsaris provincie* dictæ; aliis senatui & populo Romano redditis, quas *provincias populi* dixerunt, in quibus & Asia erat, proconsulari dignitate aucta, quum antea fuisset prætoria, nisi belli tempus proconsulem postuleret; amplos fines eius Asiae esse voluit, ferme omnem Asiam cis Hilyn & intra Taurum, Bithynis exceptis, quibus sua Pontica erat provincia, & Galatis gentibus, quas Amyntæ regno adiecerat. Intra Asiaticam ergo provinciam erant Ionia, vtraque Phrygia, Lydia, Mysia, Caria & Pergamus. Consule Strabonem lib. XVII extremo, & eminentissimo viri Henrici Noris Cenotaph. Pisan. Differt. II. cap. XI.

VIII. Propria autem Asia, vetus Lydia est (nec verorum Lydiæ regnum, quod amplius, præsertim sub postremis

mis regibus patebat) & tractus circa Ephesum & Caystri rī-
pas vsque ad fontes eius amnis & Tmolum montem. Au-
ctor libelli de locis Ebraicis in Apostolorum Actis, (Hie-
ronymi libro de Ebr. Locis adiecti) *Specialiter, ubi Ephe-
sus ciuitas est, Asia vocatur.* Virgilius Georg. I. vers. 383.

- - - que Asia circum

Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri.

Quod desumptum videtur ex Homeri Iliad. B. v. 461. Et Euripi-
des in Bacchis vers. 64.

Ἀσίας ἀπὸ γᾶς ἰεζὸν Τμῶλον
Ἀμείψασα - - -

Asia ex terra (profecta) sacrum Tmolum relinquens. Sed
hæc temporibus antiquissimis. Romano æuo, non est du-
bium, quin latior Asia illa fuerit, nec vero prouinciæ æqua-
ta, extremis partibus exceptis, quæ suo nomine appellaba-
tur. Aliquando autem etiam Romanos id *Asiæ* nomen ad
totam prouinciã extendisse non est quod dubitemus: sæ-
pe vero in arctius illud contrahunt, vt mediam illius par-
tem, quæ ad Ephesum erat atque Pergamum, atque per
Lydiæ partes protrahatur, vnice ac præcipue signifi-
cetur.

IX. In quo censu id nomen & sacri scriptores posu-
erunt, vt supra vidimus, quos eodem modo, quo nos arte-
tea, clarissimi viri interpretati sunt. Iacobus Vsserius, Ar-
machanus in Hibernia archiepiscopus, de Asia proconsulari
libello pag. 33. *Vnde (ex Act. xvi) obseruari poterit, ma-
iorem Phrygiã, per quam profecti erant in Galatiam; My-
siamque Olymphenã, que Bithyniæ adhaerebat; & Hel-
lespontiadem, in qua erat Troas; quum singule partes es-
sent illius Asiæ, que primum à Romanis sic proprie dicta
est, & post diæceseos Asiã quoque; expresse tamen distin-
gui ab Asia peculiari magis nomine sic appellata; vti & Ca-
riam*

riam fortasse, in qua Miletus erat. Act. x x. 16, 17. Et Guilielmus Estius Commentar. in I. epist. cap. I. *Specialius ASIA fuit appellata ea regio, quæ circa Ephesum est, quæ, præter alias comprehendebantur septem illæ ciuitates, ad quarum ecclesias scribere iubetur Ioannes Apocal. I. Atque hanc strictiorem significationem Asiæ facile est colligere ex reliqua historia Actorum, præsertim cap. xvi. ubi Phrygiam, Galatiam, Mysiam, & Bithyniam, quæ omnes sunt Asiæ minoris regiones, inueniens ab Asia distingui, hac utique specialiore. Quo pertinere etiam arbitror illud cap. xix. de Paulo Ephesi per biennium docente: ITA UT OMNES, QUI HABITANT IN ASIA, AUDIRENT VERBUM DOMINI, IVDÆI ATQVE GENTILES. Atque hinc diuersæ notiones ASIÆ oriuntur, ut latissima terram orbis terrarum continentem sonet, Europæ ab ortu oppositam: latior magnam peninsulam inter Ponticum & mediterraneum mare: lata, Asiam cis Taurum, vel intra eum montem. Deinde *stricte* est provincia proconsularis: *strictius*, media pars illius prouinciæ, circa Ephesum & Lydiam propriam: *strictissimo*, Homerica notione, paruus tractus ad Caystrum fluuium. Sicis scriptoribus significatio illa placuit, quam *strictiorem* modo diximus, uti ex iis, quæ variegatè adhuc dicta sunt, elucet.*

X. Quod si hæc ita sunt, cur vero tantum *septem* ecclesiarum in Asia, etiam illa media & propria memorantur, quæ utique plures claras & frequentes vrbes habuit, Tralles, Hierapolin, Apameam, Magnasiam utramque, sub Sipylo monte & iuxta Mæandrum, ut minores alias pænæ multas taceamus, quas ecclesiis caruisse post tantos labores apostolorum, virorumque apostolicorum, a Claudij imperio vsque ad extremos annos Domitiani, non est facile quod credamus. An hæc septem vrbes præ ceteris celeberrimas ecclesias habuerunt? aut Ioannes his solis aut præcipue euangelium

lium prædicavit? an mysticum forte aliquid in numero laet & vrbium nominibus, sicut Apocalypseos liber est plenus mysteriorum? Hoc ipsum est quod veterum Patrum multi tradiderunt. Andreas Cæsariensis in Cappadocia episcopus in Apocalypf. c. I. comma 4. *διὰ τῆς ἑβδοματικῆς ἀριθμῆς τὸ μουσικὸν ἀπανταχῆ ἐκκλησιῶν συμμαίνων, septenario numero mystice omnes ubique ecclesias significat*: quod iisdem ferme fermis Arethas, itidem Cæsariensis episcopus & successor, in Synopsis quam ex illius commentariis fecit, repetitum voluit, hoc numero τὸ τῶν ἀπανταχῆ ἐκκλησιῶν ἐσήμανε πλῆθος, *omnes ubique locorum ecclesias significasse*, licet ambo in mysterio interpretando parum mystici, sed ieiuni potius videantur, ad septem dies hebdomadis id referentes. Auctor commentarii in Apocalypsin, Ambrosio adscripti, cap. I. p. 368 *Per has septem ecclesias una ecclesia catholica, sicut interpretatio nominum docet, designatur. Quam autem subiungit interpretationem nominum, in multis dura admodum aut longius petita est, quæ mollior quidem a Grotio & Cocceio in commentariis proponitur, an vero diuini scriptoris mentem sententiamque adsequatur, nostrum non est iudicare; Theologorum arbitrio submittimus.*

XI. Sit in nominibus & numero ecclesiarum sensus mysticus, quem non negamus: nec vero literalis, quem ille supponit, negligendus aut prætereundus est. Est vbi definitus numerus pro indefinito, & septenarius præcipue, pro multitudine est positus: vt quum Genes. IV. 15 *septemplexiter vindicabitur*, Aben Melech in h. I. interpretatur *רבות נקמות* *ultionibus multis*: & quod Proverb. xxiv. 16. dictum, *septies cadit iustus*, R. Leui ben Gersom in eum locum, & David Kimchi in Sepher ha-

schoraschim exponunt רבֿרֿי פֿעֿמֿיֿם multis vicibus: at vbi non indefinite, sed nominatim res, & tam distinctis conditionibus describuntur, an idem valeat, penes alios, quorum est censere quæ huius sunt generis, iudicandi potestas esto. E quibus vnum, sed magni nominis Theologum, Abrahamum Calouium nominasse, & ex Adnotat. in Apocalypf. c. I. comm. 4. eius verba hic legisse sufficiat. *Quamuis, inquit, septenario numero interdum perfectio denotatur: illud tamen non habet locum, quum rerum numeratarum nomina & circumstantiæ exprimantur, vt hoc in loco accidit. Ioannes enim non ait generatim SEPTEM ECCLESIIIS, sed adiungit ASIÆ, scilicet Minoris (malim Propriæ) & quenam illæ sint, aperte v. II sequenti exprimitur. Quare certis quibusdam ecclesiis Apocalypsin solummodo inscripsit, ita tamen, vt earum ministerio, ex communi scopo Scripturæ, communicatio & vsus pertineat ad omnes. Hæc autem non ideo a nobis proferuntur, vt negemus sensum mysticum, quem, vt iterum dicamus, quia extra limitem nostrum est, excutiendum alijs relinquimus: sed vt litterarium, qui nostri instituti est, tueamur, & ex historiis & geographia, quantum fieri poterit, deinceps, quum prius de Ioannis exilio dixerimus, interpretemur. Quod enim epistolæ in exilio, in Patmo insula, scriptæ sunt ad illas ecclesias, requiritur vtique, vt prius de exilio, quod præcessit, quam de ecclesiis ipsis earumque vrbibus agatur.*

XII. Apostolorum per terræ orbem dispersio ad prædicandum euangelium certa est: quas regiones singuli obierint, incertum admodum, quum neque diuine litteræ, neque ecclesiæ historia id distincte aperteque exponant. Eusebius lib. III Hist. eccles. cap. I τῶν μὲν ἁγίων

θητῶν ἐφ' ἅπασαν κατασπαρέντων τὴν οἰκωμένην, Ἰωάννης τὴν Ἀσίαν εἶληξεν, *Apostolis in uniuersum orbem dispergendis, Ioanni Asia obuēnit.* Asiam citeriorem intelligit, quia statim addit, πρὸς ἕς ἡ διατρέψας ἐν ἐφίση τέλευτά, *apud quos & commoratus, Ephesi moritur.* Nicephorus Callistus lib. II cap. XLIV de Ioanne tradit, ἔπειτα ἐν Ἀσίᾳ γεόμενον εὐαγγελίζεσθαι τὸν χριστόν. ἐνθα ἡ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος κατηδάφισεν. *Deinde (post excelsum deipræ) in Asia commoratus, Christum adnunciauit.* *Ibidem & Diane templum solo æquauit.* In Asia fuisse, præsertim supremis annis, ex Apocalypsi certum est: an per omne tempus a discessu ab Hierosolymis, probari non potest: neque etiam rationes, quibus negetur, adsunt. Baronius ad annum Christi XLIV scē. xxx in Parthos etiam ad prædicandum euangelium uenisse ait, ductus ueteri epistola I Ioannis inscriptione, quæ ad Parthos missa in antiquis libris referatur. Sine Augustinus lib. II Quæstion. Euangelicar. cap. xxxix ita scripsit: *Secundum sententiam hanc etiam illud dictum est a Ioanne in epistola ad Parthos: Dilectissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus, cetera.* Sed fac ueram illam traditionem esse, quam uero Græci codices, etiam antiquissimi ignorant; nec uero inde consequetur, in Parthis illum euangelium prædicasse. Poterat scribere ad illos, quos numquam uiderat. Guil. Estius præfat. commentar. in hanc epistolam: *An uero causa scribendi ad Parthos ea Ioanni fuerit, quod apud illos euangelium prædicasset, ut nonnulli putant, non liquet: quum & Paulus ad Romanos & Colossenses scripserit, quibus ipse prius non prædicauerat.* Quod uero Nicephorus de templo Ephesino addit, ab Ioanne euerso, fabulosum est & a persona diuini uiri alienum, quia

huiusmodi res sine maximo tumultu nec suscipi potest neque peragi & ad finem perducī: idemque templum sub Eleagabalo stetit, non obscure Lampridius in Vita cap. vii significat. A quo accepit N-ephorus, videtur metaphora vsus id fortassis dixisse, Ioannis voce ac euangelio factum, vt Christianorum numerus augetur, e contrario Dianæ cultus decresceret, nec eius templum, vt antea frequentaretur: quemadmodum Plinius, inualefcēte Christianorum religione, Traiano lib. x epist. xcvii scripsit, *prope iam desolata templa fuisse, & sacra solemnitas intermissa.*

XIII. Missis ergo superioribus annis, quorum historiam ignoramus, senectutem Ioannis in Asia peractam fuisse credimus, quia ecclesiastici scriptores vnanimi consensu adfirmant, & illud scribendi officium ad septem ecclesias Asiæ, commercium aliquod sacrum, quod antecesserit, non obscure videtur significare. Tertullianus illas *Ioannis alumnas ecclesias* vocat lib. iv adv. Marcion. c. v, id est ab Ioanne vel plantatas, vel doctrina confirmatas. Chronicon Alexandrinum ad annum I Vespasiani p. 582 nouem annos ante exsilium Ioannem Ephesi egisse tradit: *Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἐκείσιν εἰς Ἐφεσον ἐπίηκε ἐκείσιν εἴη ἐνία, Ioannes theologus Ephesum venit ibique nouennium transēgit.* Vnde venerit, ex alia Asiæ ciuitate, an ex longinquis regionibus, non memorat. Ma-
net ergo incertum quamdiu in Asia, antequam pelleretur, moratus fuerit apostolus.

XIV. Inde autem quo depulsus aut abductus fuerit, non conuenit inter omnes. De Pathmo insula plerique consentiunt: sunt vero etiam qui prius Romam credunt abductum esse. Baronius ad annum xci i. sect. i *Ioannes ad Domitianum imperatorem reus impietatis a procon-*

statim in illo ecclesiam struxisse: Ioannem dimissum reuertisse Ephesum. Sed quis falsa huius auctoris ὑποβολιμαίου non animaduertit? Proconsoles sic Romam potuerunt recurrere, quum cessaret proconsulatus quam primum intrassent urbem? num etiam Christianis illa tempestate in loco publico, vbi liberet, licuit ecclesiam, id est ædem sacram ædificare? ipse Baronius ad annum Christi xci fest. i hunc Prochorum mendacissimum auctorem vocat: vt de eius fide laborare omnino sit superuacaneum. At deportari Ioannes non potuit, nisi Roma, & iussu imperatoris. Vlpianus Lege ii Dig. de Pœnis: *Princeps deportatum in insulam statuit: præsidem deportare non posse, nulla dubitatio est.* Potuit autem præses causam principi perscribere, & ab illo per litteras expectare, qua pœna vellet adfici reum, aut in quem locum deportari, vt ipsum Romam abduci non necessè esset.

XV. Ad *exsilium* ergo Ioannis, quod certius est, conuertimur explicandum, in quo primum est *tempus* discutiendum, quod haud idem est omnibus. Sunt enim qui sub Claudio Cæsare illum pulsulum credant, sed pauci; ex antiquis Epiphanius; recentium, Hugo Grotius. Ille in Hæresi LI Alogorum (ἁλόγων) sectione xxxiiii de Ioanne: αὐτὸν προφητεύσαντ' ἐν χρόνοις κλαυδίου καίσαρος ἀνατάτω, ὅτε εἰς τὴν Πάτμου νῆσον ὑπέβηεν, ille vaticinium Claudii Cæsaris temporibus edidit, quum in Patmo insula versaretur. Grotius commentar. in Apocalypf. I. comma 9: *In Patmo scriptam Apocalypsin tradit Dorotheus Tyri episcopus: Ephesi scriptam Eusebius. Virumque verum est distinctis partibus. Priora in Patmo visa, posteriora Ephesi, vt infra dicemus. Fuisse autem Ioannem in Patmo Claudii iussu, & ibi visis illu-*

illustratum tradidit Epiphanius in Alogis, non dubium quin veteres sequuntur. Et id verum puto. Nam & alii ante excisa Hierosolyma scribi hunc librum coepisse, argumentis non malis colligunt. Sed quæ diuerso de scriptio- nis loco confidenter Grotius adfirmat, nescimus equidem an idoneo probari testimonio possint. Ad Eusebium prouocat, qui dixerit Ephesi scriptam. Locum non de- signat, quo libro & libri capite, ideoque dubium & sus- pectum habet illum peritissimus interpres Calouius. Sed esto alicubi Eusebium scripsisse de Epheso: num vero de parte etiã? hoc vero nec ipse Grotius ait. At quinam illi, qui ante excidium Hierosolymitanum hunc scribi li- brum coepisse dicunt; & si dicant, quibus id argumentis approbant? Velim pleniùs id Grotius exposuisset, vt cum cura excuti possit, & an idoneum ad persuadendum sit, iudicari.

XVI. At Epiphaniù auctoritate nititur, de quo non dubitat, quin veteres secutus sit. Nominet illos veteres, si potest. Nos vero vetustiores Epiphanio habemus, Irenæum, ipsi proximum Ioanni; & Eusebium, defunctum ante vita, quam Epiphanius inclaresceret: habemus etiam æqualem Epiphanio Hieronymum; qui omnes sub Domitiano & exsilium Ioannis ponunt & factam myste- riorum visionem siue apocalypsin. Irenæus lib. v cap. xxx, ex veteri translatione: *Si oporteret manifeste præ- senti tempore præconari nomen eius (Antichristi) per ip- sum utique editum fuisset, qui & apocalypsin viderat. Neque enim ante multum temporis visum est, sed pene sub nostro seculo, ad finem Domitiani imperii. Hæc ve- tus interpres: quæ cum Græcis, ab Eusebio nominatim seruatis Hist. eccles. lib. iii cap. xviii conueniunt.* *εἰ δὲ ἔδει ἀναφαιδῶν ἐν τῷ ὄντι καὶ ἐκ κηρύττεσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, δι' ἐνός-*

δι' ἐκείνου ἀνερέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἐωρακότος. ἔδδ' ἔως πρὸ πολλῆς χρόνου ἐωράθη ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς πρὸς τὰ τέλει τῆς Δομετιανῆ ἀρχῆς Ipse Eusebius eodem capite a Domitiano, non alio principe, Ioannem Πάτμου οἰκῆν, in Patmo exfulare iustum, tradit, & ibidem vidisse apocalypsin. Quarto decimo anno secundam post Neronem persecutionem movente Domitiano, in Patmon insulam relegatus, scripsit Apocalypsin.

XVII. A Claudio ad Neronem venimus, cui Syriacæ versionis inscriptione tribuitur. Ita enim præscriptum est: *Reuelatio que facta est Iohanni euangelistæ a Deo in Patamon insula, in quam eiectus fuerat* כספן נרנן מן א נרונה *Cæsare.* Sunt quoque, & in iis laudatus Caluuius in Apocalypsi, cap. 1. 9, qui Aretham Cæsariensem adiungant, quasi is quoque Neroni tribuat ut Ioannes in Patmo exfulauerit. At quod quidam respondent, Neronem hic ipsum Domitianum esse, cui id nominis ob parem crudelitatem impositum fuerit. Noti enim sunt versiculi Iuuenalis satyr. 1. v. 37, 38.

*Quum iam semianimum laceraret Flauius orbem
Ultimus, & caluo seruiret Roma Neroni.*
Et Ausonii in Cæsaribus carmine 11
*Et Titus imperii felix breuitate: securus
Frater, quem caluum dixit sua Roma Neronem.*

Sed non simpliciter hic Nero dictus Domitianus est, sed caluus Nero: quo satis a Nerone discernitur. At magnus Scaliger Animaduers. in Euseb. pag. 204 ex Tertulliani Apologia cap. v it defensum, Neronis nomen etiam Domitiani fuisse. Dixit Tertullianus, ut in editis est: *Tenuerat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, puta, seruire in Christianos.* At Scaliger adfirmat in vetustioribus libris esse, *Domitianus prænomine Neronis* Verum

Verum neque sic est comprobatum, Domitianum absolute Neronem dictum esse, sed cum prænominē, aut, si maioris, cognominē, *Nero Domitianus*, siue *Domitianus Nero*; quum Nero Claudiorum cognomen sit, non Flauiorum. Sed frustra Scaliger vulgatam lectionem sollicitauit, quam genuinam esse Eusebii versio lib. III Hist. E. cap. XX, nominatim loco hoc Tertulliani producto, tueretur. Quæ enim Scaliger mutata verba vult, ille vertit *μέρος ἂν τῆς τοῦ Νέρωνος ἀμάρτιας*, id est, *portio Neronis crudelitatis*. Quapropter nihil in hisce est, quod Syrum ab erroris culpa liberare possit: quemadmodum nec supra erat, quod Epiphanium in nomine Claudii tueretur. Illud tantummodo adnotatum volo, Syriacam Apocalypseo versionem haud æqualem ceterorum librorum interpretationi videri, vti nec primi codices in Europam adlati appositam habuerunt, quam demum Ludouicus de Dieu 1710 CXXVII in lucem primum produxit. Et si omnino antiqua esset, non tamen inscriptio eiusdem censenda foret ætatis, quum ex Græcis etiam Novi Testamenti libris obseruatum sit, nonnullas subscriptiones, quarum ratio eadem & præscriptionum est, aliud æuum, quam apostolicum, non incertis significationibus præ se ferre. Vide I ad Timoth. & epist. ad Titum. De Aretha Cæsariensi non opus est vt respondeamus ante, quam verba proferantur, & locus vbi exstent, significetur: in loco enim & sede eius capituli non inueniuntur. Quid? quod capite eius commentationum secundo, pag. 654 (ed. Paris. Oecumenii, cui adiectus est Arethas) Eusebii ex Chronico, vt nominatim vocat, de Domitiano refert, *ἔξοριστον αὐτὸν γενέσθαι ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ ὑπὸ Δομετιανῶ, exsulem ipsum (Ioannem) fuisse in insula Patmo sub Domitiano; & in iis adquiescit.*

C

XVIII.

XVIII. Quod si ergo nec Claudii temporibus, neque Neronis, tribuendum est Ioannis exilium, in illoque facti apocalypsis; relinquatur, ut in tempora Domitiani incidant. De anno nunc Domitiani imperii ut dispiciamus, nostrum est. Lapsus in Alexandrino Chronico, ad annum Vespasiani primum, vel auctoris est, vel descendentium, vel, ut mihi videtur probabile, ab interpolatore quodam, Ioannem ποιῆσαι ἐν τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ ἐν Πάτμῳ τῆν ἰστορίαν αὐτῆς, exegisse in exilio in insula Patmo annos quindecim. Error ex eo est, quia tot annos Domitianus imperavit, quasi a principio imperii per omne illius tempus Christianorum afflictio fuerit. Ipse auctor huius Chronici p. 791 ad Domitiani annum XIII, refert & vexationem illam Christianorum, & ipsum Ioannis exilium: & ad annum XIII, auctore Brutio quodam, veteri scriptore, tradit, illo anno multos Christianos μαρτυροῦντας, martyrio adfectos esse. Sed a capite incipiendum, Irenæus, antiquissimus auctor & Ioanni propinquus, lib. v cap. xxx de Apocalypsi: neque ante multum temporis visum est, sed pæne sub nostro seculo ad finem Domitiani imperii. Eusebius Chron. anno Domitiani XIII: Secundus post Neronem Christianos persequitur: & sub eo apostolus Ioannes in Patmum relegatus Apocalypsin vidit. Hieronymus de Scriptor. Eccles. in IOANNE: Quarto decimo anno secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Patmum insulam relegatus, scripsit Apocalypsin. Hos duces secutus Nicephorus Callistus lib. II cap. XLII ait, τετάρτῳ καὶ δευτέρῳ ἔτει, quarto decimo anno Domitiani Ioannem in exilium missum, & Christianos afflictos esse. Non ergo diuturna hæc vexatio fuit, sed intra biennium forte finita, senatu rescindente Domitiani post mortem acta, & Nerua exules

les infonctes reuocante, quod non tantum Eusebius atque Hieronymus testantur, verum etiam Dio Cassius in Xiphilini excerptis, cuius mox verba producturi sumus, Hieronymum ex dicto loco audire iuuat: *Interfecto Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis, sub Nerua Principe redit* (Ioannes) *Ephesum*. Adde Eusebium lib. 111 Hist. eccles. cap. xx, & in Chronico ad Neruæ annum. Xiphilinus in Nerua: ὁ Νεράας τοὺς τε κηρωμένους ἐπὶ ἀσεβείᾳ ἀπέκνη, καὶ τὰς Φεύγοντας κατήγαγε, Nerua eos, qui rei facti erant impietatis (id est Christianos, qui deorum cultum negabant) *absolut, exsulesque restituit.*

XIX. Hæc duratio, quamlibet breuis, a quibusdam arctius contrahitur, & ipsa Domitiani persecutio mitigatur. Tertulliani auctoritate nituntur, qui Apolog. cap. v scripsit: *Tentauerat & Domitianus, portio Neronis de crudelitate, sed quia & homo, facile captum repressit, restituitis etiam quos relegauerat.* Ex quibus vir clarissimus Henricus Dodwellus Dissertat. xi Cypriancæ sect. xvi probat, *tentasse* tantum Domitianum, non item *Cæsariano*, quod fecit Nero, *gladio ferocisse*, vt ibidem Tertullianus de Nerone loquitur. *Relegasse* confessos, non *capitali* etiam, sed nec *membroꝝum* supplicio adfecisse. *Repressisse etiam captum, & quos relegauerat, ipsum restituisse.* Et paullo ante ex Brutio apud Eusebium de consulatu Flauii Clementis colligit, iis terminis concludi persecutionem illam, *vt vix annum impleri potuerit.* Quam Neruæ reuocationem exsulum supra dicti auctores tribuerunt, Dio siue Xiphilinus, Eusebius, atque Hieronymus, quibus & Clemens Alexandrinus oratione de Diuite salvando addi potest; eos ita Tertulliano conciliare studet, vt Domitianum quidem reuocasse dicat Christianos in in-

fulas deportatos, aut alio in exilia eieetos, sed illos indulgentia eius potiri non potuisse ante imperium Neruæ, quia statim post illam datam ex vita ille sublatus fuerit. Quam conciliationem etiam vir summus Stephanus Baluzius ad Lactantii de Mort. Persecut. cap. 111, quamuis ipse antea dissenferat, approbavit.

XX. Mitiozem Domitiani, quam Neronis persecutionem fuisse, concedimus facile: an vero ipse represserit suam in Christianos sæuitiam, nescio an tam facile ingenio tyranni conciliari possit, quam expedite laudati auctores Dionem se aliosque, & Tertullianum conciliasse existimant. Plinius certe, Suetonius, Dio, Tacitus ita crudelitatem eius descriperunt, vt credi vix possit, respuisse, & Christianos, omnibus inuisos & exosos, reuocasse ab exsilio. Alios restituisse, nemo illorum, qui vitam & gesta eius memoriæ prodiderunt, referunt: cur ergo Christianis tam benignum, tam clementem fuisse credemus? cur, qui post Tertullianum scripserunt Christiani auctores, nihil de hoc fauore in gentem suam reperierunt, qui tamen, si quod commodum Christianis a gentilibus accessit, magnopere prædicarunt? cur tandem apologetici scriptores non inde argumentum innocentia sumplerunt? Hæc & alia suspectum reddunt Tertulliani locum. Nec vero nescimus ex quo fonte ille hauserit, quam respuunt ceteri lululentam opinionem. Hegesippus illum præiuit, cuius de hoc argumento verba Eusebius lib. 111. Hist. eccles. cap. xx seruaui, & Zonaras atque Nicephorus repetierunt, *Domitianum καταπαύσαι διὰ προστάγματος τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας διωγμὸν, edicto edicto ecclesie persecutionem repressisse.*

XXI. Quamquam autem hic verus Hegesippus fuit, cuius fragmenta Eusebius seruaui, multum præferendus
Lati-

Latino alteri, qui sub eodem nomine circumfertur; tamen & Græcus ille in multis locis suspectus est, in hoc præsertim, quod manifesto elucet, si causam mutatæ voluntatis cohibitæque sæuitiæ tyranni excutiamus. Hanc vero Hegesippus profert, fabulæ quam rei gestæ similio-rem: duos nepotes Iudæ cuiusdam, quem fratrem Domini dixit, fuisse ad Domitianum delatos tamquam Davidis regis posteros, a quibus perinde imperator, ac Herodes, sibi metuerit. Hos quum examinasset, sprete vilitate illorum, non solum dimisisse eos, verum etiam edicto revocasse Christianorum, quam imperauerat, vexationem. Quis non intelligit nugari Hegesippum, dum tam inepta & male coherentia narravit? nihilominus, quæ inde manabat, afflictionis relaxationem Tertullianus adsumpsit, nequaquam vero posteriores, ut infra pluribus dicemus. Addit Dodwellus dicto loco causam aliam, miraculum, quo saluus Ioannes ex oleo igneo, in quod coniectus fuerat, evasisse feratur, *quo ita deterritus fortasse tyrannus fuerit, ut ne auderet quidem deinde in innocentes pro ingenio suo seuire.* Verum non minus incertum illud de oleo est, quam Iudæ, nescio cuius, neporum cum Domitiano confabulatio: de qua Scaliger in Eusebium ad num. M M C X I I consolatur. Id quoque Dodwelli opinioni repugnat; Si deterritus fuit miraculo tyrannus, & innocentiam agnovit, cur postea in insulam Ioannem deportari iussit? quæ sane in pœnis atrocioribus fuit habita.

XXII. Sed in uniuersum Dodwellus negavit Domitianum gladio in Christianos sæuisse, aut capitali vel membrorum adfecisse supplicio. Nos vero non dixerimus facile, sine sanguine afflictionem illam, ut Dodwellus sentit, exstitisse. Quod enim Dio Cassius adnotauit, Flauium (sic enim legendum, non *Fabium*) Flauium, in-

C 3

quam,

quam, Clementem consulem eodem anno κατίσφαξεν, capitali supplicio adfecit, & quidem propter ἔγκλημα ἀθεότητος, crimen contemptiōnis deorum, quæ christianæ pietatis, & vno & vero Deo confisæ, non atheismi, vt vertit Dodwellus, descriptio est. De hoc Clemente Suetonius Domit. cap. xv Flauium Clementem patruelem suum contemptissima inertia - - - repente ex tenuissima suspiciōne tantum non ipso eius consulatu interemit. Ad quem locum Læuinus Torrentius: *Quum hunc Flauium Clementem CONTEMPTISSIMAE INERTIAE hominem vocat Suetonius, eo ipso Christianum fuisse demonstrat. De quo iniuriæ in Christianos titulo, quod inertes & inuiles & infructuosi dicerentur, Tertullianus cap. XLII. Alio quoque, inquit, iniuriarum titulo postulamus, & infructuosi in negotiis dicimur.* Nec pœnitendum illud testimonium, quod Eusebius in Chronico a Brutio, veteri auctore habet, plurimos Christianorum sub Domitiano fecisse martyrium. Quid? quod ipse Dodwellus miraculum, quod iam diximus, de oleo feruente, in quod Ioannes coniectus fuerit, non improbat, sed vt probabile admittit. Scio equidem, inquit, eodem auctore Tertulliano, Ioannem apostolum a Domitiano in oleum igneum esse coniectum. Tum stupendo miraculo ita deterritus est fortasse tyrannus, vt ne auderet quidem deinde in innocentes pro ingenio suo seuire. Quod si est, nihil ille Neroni concessit quia olei eiusmodi supplicium maxime capitale est, simillimumque Neronianis.

XXIII. De caussa nunc exilii & merito disquirendum est. Prompte quidem inueniebatur in Christianis, quia deorum cultum aspernabantur, quod dignum omni supplicio pagani homines existimabant. Vnde calumniæ, delationes & accusationes in illos congregabantur. Sed hæc

hæc communia cunctis erant, qui Christum confiterentur: ducibus eorum & publicis doctoribus seditionis concitatae crimen intentabatur. Mutatio enim religionis in hisce erat, quæ seditionem mouere viderentur, & punirentur deportatione. Lege xxx digest. de Pœnis Modestinus iurisconsultus: *Si quis aliquid fecerit, quo leues hominum animi superstitione numinis terrentur; diuus Marcus huiusmodi homines in insulam relegari rescripsit.* Hæc enim seditioforum pœna ordinaria. Iulius Paullus Recept. sent. lib. v tit. xxii *Auctores seditionis & tumultus, concitato populo, pro qualitate dignitatis aut in crucem tolluntur, aut bestiis obiciuntur, aut in insulam deportantur.* Sic qui Christum Thessalonicæ prædicabant Act. xvii. 6. dicuntur *οἱ τὴν οἰκουμένην ἀναταράσσαντες*, orbem terræ conturbantes, seu concitantes ad tumultum. Ea de causâ deportatus Ioannes est in insulam, quod vtique grauioribus in pœnis fuit numeratum. Lege ii Digest. de Pœnis: *deportatio in locum aquæ & ignis interdictionis successit.* At igni & aqua interdicerere facile suppliciorum erat vltimum grauiissimumque, quo illi adficiebantur, qui nulla humanitate neque naturæ munere, quæ communia sunt aliis, digni censerentur, sed ad quorum perditionem omnes, quocumque irent, contribuerent. Sed quum in desertis insulis incommoda paria essent, postea factum est, vt deportatio in locum interdictionis aquæ & ignis succederet. Sic & aliis legibus vt pares pœnæ deportatio & interdictio hæc coniunguntur. Lege i Cod. de Repudiis: *Matrimonium quidem deportatione, vel aquæ & ignis interdictione non soluitur.* Adde legem xxiiii Cod. de Donat. inter vir & vxorem. Quo & illud Taciti pertinet annali Iv cap. xxi de Cassio Seuero: *bonis exutus, interdicto igni atque aqua, saxo Seriphio consenuit.*

Seri-

Seriphus autem insula Aegaei, damnatis destinata. Vide & annal. II cap. LXXII. Sic innocentissimi Christiani seditionis rei acti sunt, a qua longe omnes alieni erant. Nec vero id mirandum est, quia & sanctissimo tranquillissimoque SERVATORI CHRISTO idem crimen fuit impactum, quod ex euangeliorum notum est historia.

XXIV. Quod ad locum exilii attinet, omnes consentiunt, Patmum insulam esse, haud dubie illo tempore desertam aut male habitatam, ut, negatis vitae commodis, poenae esset in eam relegatis. Solus videtur Chryso- stomus dissentire, quod mireris, quia ipsa diuina Apoca- lypsis, quod de Patmo, exilii loco, iam dicimus, clarissi- mis verbis confirmat. Ita autem sanctus pater commen- tario in epistolam ad Ephesios ineunte, de vrbe Epheso: ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς τὰ πολλὰ ἐνδιέτριψε ἐκεῖ, καὶ γὰρ ἐξωρίσθη ἐκεῖ, καὶ ἐτελεύτησεν. Quae Latinus inter- pres Genticianus Heruetus Aurelius ita conuertit: *Beatus quoque Ioannes euangelista plurimum illic (Ephesi) est versatus, nam & illic fuit relegatus & decessit.* Ambig- uus sensus: aut illic fuit quum relegatus esset; aut, illic erat quum relegaretur. Non crediderim priorem inter- pretationem in animum Chryso stomo venisse, ut senti- ret, Ephesi exsulasse Ioannem, quod sententiae de Patmo, diuinitus confirmatae, repugnat. Nisi ergo aliquid exci- dit ex contextu, in Patmum aut simile, saltem *Θεσ*, loci vocula, ut ἐκεῖθεν, *ex illinc exinde*, legatur; alter sensus haud dubie auctoris fuit, illic fuisse, quum in exilium e- iiceretur. *Ἐορίσεν* enim est exterminare, eiicere extra fi- nes; & ἐξωρίσθη, *exterminatus inde est*, non, ibidem ex- sulauit; ut nequaquam *Ephesus* exilii locus fuerit (neque enim poena fuisset in opulentissimam amœnissimamque vr- bem deportare) sed *Patmos*, sterilis insula, ut omnes qui de hoc exilio tradiderunt, consentiunt.

XXV. *Patmos* vero, siue *Pathmos* iusula, olim obscura fuit & ignobilis, Ioannis demum exilio & diuinis visionibus nobilitata. Vix enim duo ex profanis scriptoribus memorarunt, Strabo atque Plinius; & ille quidem tamquam in transitu, sub finem lib. x de Icario mari: ἢ ἢ ἀντὴ, ἢ Σάμου, ἢ Κῶς ἐστὶ, ἢ αἱ ἀπὸ λεχθεῖσαι κορασσῖαι, ἢ Πάτμου, ἢ Δέξου, in quo & ipsa (Icaria) sita est, & Samos, & Cos, ac modo dicta Corassie, & Patmos, & Leros: hic lib. iv Historiæ Naturalis cap. xii de insulis Sporadibus: *Pathmos, circuitu triginta millia passuum*. Plura de illa non habet: cui quidquid famæ ac dignitatis accessit, ab Ioanne euangelista habet, ibi exfulante, & per ecclesiasticos scriptores habet, qui de illius tradiderunt exilio. Raritas mentionis, argumentum est obscuritatis: deportatio & exilium, sterilitatis & malæ habitationis. Vocabulum a Græcis, quantum constat, omnibus; Strabone, Eusebio, Epiphanio, Zonara, Cedreno, Aretha, Nicephoro, Eustathio ad Donylii perieg. v. 530) & in omnibus Noui Testamenti codicibus per τ scribitur, Πάτμου: a Latinis indifferenter *Pathmus* & *Patmus*. Clarissimi viri, qui ex nummis orthographiam emendant, *Pathmos* potius, quam *Patmos* scribendum censent, freti vno Seueri nummo, quem Carolus Patinus in nummis Cæsarum p. 285 exhibet, inscriptum ΕΝ ΠΑΘΜΩΔΑ, quod legunt ἐν Πάθμω, recisis extremis litteris, tamquam aliud significantibus. Sed valde dubium est, an is nummus insulæ nomen referat; & si refert, an consensionem omnium Græcorum opponi possit. Nec consuetudo fert, vt ἐν præpositio apponatur, si nummus a populo aut loco est consignandus, quemadmodum in hoc, si vera hæc interpretatio est, oportet factum esse, vt Πάθμιοι, *Pathmi*, ἐν Πάθμω, in *Pathmo* dicerentur. Vt vero in hanc fuerit deportatus,

D

tatus,

tatus, non in aliam exsiliis Romanorum in hoc mari destinata, Gyrum forsā, aut Seriphon, vel similem; id diuina factum prouidentia est, quo propior Asiaticis esset ecclesiis, quas vel voce adhuc nutriuerat, vel rexerat cura atque consiliis.

XXVI. Sed satis de Patmo insula & Ioannis in ea exsilio. Ad vrbes explicandas, & quæ in iis erant, ecclesias properamus, ad quas diuinus vir ab exsilio caelesti iussione litteras dedit. De numero earum septenario supra fact. x dictum est. *Angeli* vocantur quibus mitti epistolæ iubentur, id est episcopi, seu præfecti ecclesiis, vt illis cura & voce consulant. Non inusitata scripturæ sacræ hæc notio, vt vel ex solo Malach. 11. 7 loco manifestum est: cui Iudæi etiam Iudicum 11 comma 1 adiungunt, Aben Melech in eum locum refert, maiores suos dixisse *המלאך* *הוא פנהם* *bunc angelum Pinehasum esse*: qui in Targum Ionathanis est *נביא* *propheta*. Ita vero episcopis scribitur, vt ecclesiæ quas curabant, illorum nomine vna significentur, quia in epistolis sunt quæ ecclesiæ aptius quam sanctis episcopis imputentur: præsertim si verum est, quod multi tradiderunt, Ephesinæ tum Timotheum, Pauli discipulum; Smyrneni Polycarpum præfuisse. Vide & Apocal. I. comm. 11. Arethas Cappadox ad Apocalyps. II. comma 1. *ἄγγελον τῆς ἐφῆσου τῆν ἐν αὐτῇ ἐκκλησίαν λέγει, Angelum Ephesi ecclesiam in ea vrbe dicit.* Tropus ergo eiusmodi est, quo duci tribuitur, quod simul est exercitus: & magistratui, quod etiam est populi.

XXVII. Prima illarum ecclesiarum est EPHESINA; quæ primo loco ponitur, quia quum Romani Asiam tenerent, Ephesus vrbs primaria fuit prouinciæ. Lydis atque Persis Sardes caput illius Asiæ; Attalis Pergamum fuerat:

erat: Romani hanc dignitatem detulerunt *Epheso*, quia prima erat Roma aduenientibus, & ea claritate, vt meretur præferri omnibus. Vnde factum est postea, vt etiam in hierarchia ecclesiæ primum hæc locum teneret inter Asiæ prouinciæ ecclesiis, id est metropolis fieret, quia Christiani plerumque in ecclesiarum ordine ciuilem dignitatem, quam ciuitates sub Romanis habebant, secuti sunt, quod ex Notitiis ecclesiæ & episcopatum apparet, quemadmodum in Hieroclis Notitia in Asia proconsulari inter XLIII vrbes, episcopales plerasque, Ephesus primo loco est posita.

XXIX. EPHEBUS, vt Stephanus dicit Byzantius, πόλις ἰωνίας ἐπιφανεστάτη, *Ionie vrbs illustrissima*. Lydiæ tribuit Herodotus lib. I cap. CXLII αὐτὴ δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ, Ἐφεσος, κολοφών, λέβεδος, hæc vero (vrbes) in Lydia sunt, *Ephesus, Colophon, Lebedus*, ceteræ; at huic Lydia non regio hoc nomine signata, sed Lydorum est imperium, quod extra Lydiam ad mare vsque per Ioniam extendebatur, sicut altero latere per Phrygiam ad flumen Hilym, Romani quidquid eius tractus est, *Asiam* postea & propriam quidem, dixerunt, cuius Ephesus vrbs prima & præcipua fuit. Plinius lib. V cap. XXIIX *lumen Asiæ* dixit, *opus Amazonum*. Splendorem addidit Dianæ templum in mirandis terræ orbis olim numeratum. Idem Plinius lib. XXXVI cap. XIV *Magnificentie vera admiratio exstat templum Ephesiæ Diane, ducentis viginti annis factum a tota Asia*. Extra urbem ad portum fuit. Strabo lib. XIV pag. 440 εἶτα λιμὴν Πάνορου καλέμενον, ἔχων ἰσθμὸν τῆς Εφεσίας Ἀρτέμιδος εἶθ' ἡ πόλις, *deinde portus est qui Panormus vocatur, cum Ephesiæ Diane templo: deinde vrbs ipsa Ephesus*. Lis de origine templi, Pomponius Mela lib. I cap. XVII ad Amazonas refert, vt

D 2

taceam

taceam de Callimacho & Dionysio poetis: sed hoc in fabulis relinquemus. Strabo iam dicto loco nulla Amazonum mentione facta: Archiphron vel Chersiphron (nam variant libri) *πρωτὸς ἡρχιτεκτόνησε*, primus exstruxit, ut auctor, an tantum ut architectus, non exprimitur. Plinius Asiæ civitatibus tribuit, quod etiam Livijs lib. 1 cap. XLV confirmavit: *Iam tum* (sub S ruio rege) *inclutum Dianæ Ephesie sanum: id communiter a civitatibus Asiæ factum fama ferebat.* Cultus Dianæ quum superstitiosus ibi fuerit, ex Apostolorum historia cap. XIX manifestatur. Etsi enim Herostatus combusserat templum, *ἄλλον ἀμείνω (νέων) κατεσθένευσαν*, aliud tamen prestantius edificaverunt, quod itidem Strabo adnotavit: qui etiam de asyli iure, per spatium inde porrecto, adiecit.

XXX. Idem etiam suo ævo, hoc est sub Augusto & Tiberio, creuisse urbem observavit, esseque *ἐμπόριον μέγιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν τὴν ἐντὸς τῆς Τάυρου*, emporium Asiæ eorum, quæ sunt intra Taurum, maximum. Nec caruit litterarum studiis, indeque prodierunt, philosophi & oratores, quos Strabo nominat, & poeta *Ἰππώναξ*, Hippoanax: item Apelles & Parrhasius pictores, arte ingenii non minus, quam poetæ, nobiles. Ut fit autem in rerum affluentia, & ut in Europa Græci philosophiam in sophisticam perverterunt, ita Ephesii etiam multa tractaverunt *περίεργα*, ut diuinus historicus vocat Act. XIX, 19, hoc est *nimum curiosa*, quæ sub naturalium scientiarum specie incantationes & artes magicas fouebant. Hesychijs: *περίεργον, περιττὸν ἢ ὑπερβλόν, periergon est superuacuum aut prauum.* Sed prop us ad vim vocis explicandam accessit Irenæus lib. 1 cap. XX, *Exorcismus*, inquit, & incantationibus [Simoniani] utuntur. *Amataria quoque & agogima, & qui dicuntur paredri & oniropompi, & quæcunque*

cunque sunt alia perierga, apud eos studiose exercentur. Sic cum Grotio legimus, vbi editum inconuenienter erat *parerga*. Ad magiam & incantationes spectasse, etiam Syrus interpres, at quam antiquus? suo suffragio approbavit, נִשְׁרָה vertens, id est *magi venefici*, qui sunt Græce *περίεργα ἀράξαντες*: quemadmodum idem Galat. V. 20. *Φαρμακείαν veneficium*, אֲרֻזָּה cognata voce transulit. Hi vero Pauli doctrina eo vsque sunt perducti, vt libros etiam, qui magno pretio constiterant, quibus hæ malæ artes docebantur, publice concremarent. Hæc erant illa *εφέσια γράμματα*, *Litteræ Ephesiae*, quæ in pro- uerbum abierunt, ac quibus Suidas, Hesychius, & Cle- mens Alexandr. lib. v Strom. pag. 168 consulantur.

XXXI. Vt vero sanctissimus auctor & inspirator Apocalypseos, qui ipse *SERVATOR* est omnium; ab Ephe- so, primaria Asiæ illius vrbe, initium hortandi castigandi- que fecit: ita non secundum ciuitatum dignitates progres- sum facit: sic enim proximæ Sardes & Pergamum fuissent, regum quondam domicilia; sed secundum situm & posi- tionem locorum. Ephesum ergo *SMYRNA* excipit, tam- quam situ proxima. Plinius lib. v cap. xxix *Ab Amazone condita, restituta ab Alexandro in ora Smyrne, amne Mele- te gaudens, non procul orio*. Stephanus aliter; a *Tantalo* conditam *Naulochi* nomine: alterum nomen accepisse ab *Amaxone Smyrnæ*, Ephesum tenente. *Gaudere amne suo*, iam dixit Plinius, etiam ob fabulam puta, qua *Homerus* ibi sua carmina composuisse ferebatur. *Pausanias* *Achaic.* cap. v extremo: *Σμυρναίους ποταμὸς Μέλης ὄδω ἐστὶ καλλι- σον, καὶ σπήλαιον ἐπὶ ταῖς πηγαῖς ἐνθα Ὅμηρον ποιῆσαι τὰ ἐπη- λέγασιν*. *Apud Smyrneos longe pulcherrimus est amnis Aeles: ad eius caput antrum, in quo Homerum tradunt carmina sua scripsisse*. Et *Papininus Statius* ad illum ad-
lucit.

Iuſit. Lib. II Silv. carm. VII verſ. 34 de Lucani poetæ Hiſpania Bætica oriundi, Iudibus :

Gratio nobilior Meleto Bætis.

Et Siluarum lib. III carm. III verſ. 60 de ſeruo quodam :

*Smyrna tibi gentile ſolum, potuſque verendo
Fonte Meles.*

Smyrna etiam in iis vrbibus, quæ de Homeri patria diſceptarunt, & ceteris fere prælata in illo certamine fuit. Eximia laus, niſi quod illa maior eſt, cæleſtiorẽ poſtmodum vatẽ, Ioannẽ apoſtolum, habuiſſe, eiꝯque diuina voce atque litteris ex tenebris in lucẽ ſplendidiffimam perductam eſſe. Cetera tum nobilẽ ciuitatẽ hanc fuiſſe, Ciceroniẽ etiam teſtimonio conſtat Agrar. I. cap. xv in nobiliſſimis & eam referenti. *Commodum eſt, inquit, Pergamum, Smyrnam, Tralles, Ephẽſum, Miletum, Cyzicum, totam denique Aſiam populi Romani factam eſſe dicere.* Idcirco etiam Romanis temporibus conuentum habuit iuridicum, quem magna pars Aeliæ frequentauit: quod Plinius dicto loco adiecit. Ipſi vrbis Aeliæ erat, vt Paterculus lib. I cap. iv tradit: quamquam poſtea Ioniæ a Stephano adnumerata, quia in conſinio vtriuſque gentis fuit poſita. Strabo lib. xiv ſub initium, *προσέληφθη ὕπερον καὶ ἡ Σμύρνα εἰς τὸ Ἰωνικόν.* Vnde etiam Aeoium conuentus in ea erat, ſicut Ephẽſi Ionum. Incolæ *Σμυρναῖοι* dicti, vt in nummiſ eſt & ipſa Apocalypſi: etiam Latine Tacituſ annali. iv. cap. lv *Ita Sardinioſ inter, Smyrnaoſque deliberarum.* Illoꝝ tum epiſcopuſ fertur S. Polycarpuſ fuiſſe, apoſtolorum diſcipuluſ, Irenæuſ lib. III. cap. III *Polycarpuſ non ſolum ab apoſtoliſ edoctuſ & conuerſatuſ cum multiſ ex iſ, qui Dominuſ noſtruſ viderunt; ſed etiam ab apoſtoliſ in Aſia, in ea quæ eſt Smyrniſ eccleſia, conſtitutuſ epiſcopuſ, quem & noſ vidimus*

dimus in prima nostra aetate. Multum enim perseverauerat, & valde senex gloriosissime & nobilissime martyrium faciens exiuit de hac vita. Subiit gloriosam confessionis mortem, vt Eusebius Hist. eccles lib. v. cap. xv notauit, sub Marco Antonino & Lucio Vero augustis.

XXXII. PERGAMVM sequitur, Attalorum regum sedes quondam nobilis. Plinius lib. v. cap. xxx Longe clarissimum Asiae Pergamum, quod intermeat Selinus, praefluit Cetus profusus Pindaso monte. Nec procul ab vrbe Caicus fluit. Strabo lib. xiiii pag. 429 παραρρέει ὁ Κάϊνός τε Πιέργαμον, & Pergamum Caicus praeterfluit, quae nobilior est fluminibus, Plinianis. Rex Eumenes cum alia ornamenta, tum βιβλιοθήκας, bibliothecas addidit. Laudat illas & Plinius lib. xiiii cap. xi, adiciens, eius rei causa membranas in chartarum usum Pergami esse inuentas, quae inde pergamenae dicantur. Plutarchus in Antonio p. 943 dicit, χάρισσασθαι, donasse illum Cleopatrae τὰς ἐκ Πιεργάμου βιβλιοθήκας, Pergamenas bibliothecas, in quibus ducenta millia librorum ἀπλῶν, singularem essent. Si facta translatio, (de qua nihil Strabo memorauit) in locum successit maius ornamentum, caelestis doctrina, & diuinæ litteræ, quae in vera Pergameos sapientia instituerunt.

XXXIII. Quod vero inter hos etiam fuerunt Nicolaitarum doctrinam tenentes, de hoc nomine aliquid addicere non erit alienum. De his antiquissimus auctor Irenaeus lib. i. cap. xxvii Nicolaitae magistrum quidem habent Nicolaum unum ex vii, qui primi ad diaconium ab apostolis ordinati sunt, qui indiscrete viuunt. Plenissime autem per Ioannis Apocalypsin manifestantur qui sint; nullam differentiam esse docentes in moechando & idolothyton edere. Et posteriores plerique ad diaconum illum, S. Stephani collegam, originem sectae referunt, Irenaeum, puto.

imi.

imitati, qui vtrum ex certa traditione, an coniectura id habuerit, nescitur. Epiphanius Hæresi xxv pag. 76. sceda & pudenda de Nicolao prodidit, quæ improbabilia sunt, quia credi non potest, apostolos in diaconis legendis tam longe a vero iudicio aberrasse. Ipse Irenæus inter Nicolai mores & Nicolaitarum videtur distinxisse, quod clarius exponunt Clemens Alexandrinus lib. iiii Strom. p. 436, Eusebius H. E. lib. iiii. cap. xxix. & Nicephorus lib. iiii. cap. xv, qui Nicolaum omnes excusant, sectatores demum bene eius dicta & facta ad obscenitatem detorsisse aiunt. Quod si est, Nicolao videtur contigisse, quod Zadoco & Epicuro, illi Sadducæorum, huic Epicureorum auctori. De illo enim referunt Iudæi, eius præclarum dictum, *non esse mercedis causa pie viuendum*, ita discipulos eiusdem peruertisse, vt animam post mortem superesse & in corpus redire negarent. De Epicuri temperantia ac frugalitate Seneca epistolis ii & xviii & xxi ac alibi, & Diogenes Laertius in Vita testes sunt: quosdam vero de schola eius, abusos auctoritate magistri, voluptatibus se dedisse, & præceptoris quoque nomen pæne infame reddidisse, in vulgus est notissimum. Sed hæc ex hypothesis de diacono Nicolao: quæ vero argumentis certis non potest approbari. Vnde etiam clarissimi viri de tota re dubitant, aliud quidpiam mysterii illius vocabulo significari existimantes. Vide doctissimi interpretis Io. Coccei in Apocalypsin commentaria. Nobis satis est historiam, quæ ab antiquis est tradita, ad examen vocasse, eiusque incertam ostendisse rationem.

XXXIV. THYATIRA quarta vrbs, cui Ioannes in visione illa e Patmo, vbi erat, iubetur scribere. Plinius lib. v cap. xxxix *Intus & Thyaira adluitur Lyco, Pelopia aliquando & Eubippa cognominata.* Aut alius hic Lycus fluius

fluvius ab illo est, qui Laodicæam adluit, & Mæandro cir-
ca Coloffas adfunditur; aut magnopere Plinius a vero situ
aberravit. Ptolomæus enim lib. v cap. 11 urbem *Θυάτειρα*
longe citeriorem ponit, inter Caicum & Hermum fluvios.
Strabo lib. xiiii pag. 430 consentit, constituens in via, quæ
Pergamo Sardes ferebat. Et hic quoque *Θυάτειρα* scripsit
pluratio numero, vt multa urbium nomina Græci effe-
runt, quæ Latinis sunt singularia. Non ergo est quod mi-
reris, in Apocalypsi cap. 1. commate 11 dici *εις Θυάτειρα*
& cap. 11 comm. 18 *εις Θυάτειρας*, quum Plinius singulariter,
Thyatira adluitur. Innumera exempla huius inter
Græcos Latinosque differentia in nominibus urbium sunt,
v. gr. *Ἱεροσόλυμα* in Nouo Testamento plurali dicuntur: at
Cicero pro Flacco cap. xxviii *quum aurum Iudeorum*
nomine ex Italia & omnibus prouinciis Hierosolymam ex-
portari solet: quamquam & Græcorum more Tacitus
Hist. 11 cap. x *præter Hierosolyma*: & mox ante mania Hi-
erosolymorum. Ptolomæus, qui in Lydia cum Stephano
posuit, Thyatira *μητρόπολις, metropolim* vocat. Lilius
lib. xxxvii cap. xliii singulari numero, *ab Thyatira*: at
eodem libro cap. viii plur. *circa Thyatira*: & cap. xxi
per Thyatira. Et Polybius in excerptis Valefianis ex lib.
xvi pag. 69 *ἐπὶ Θυάτειρων ἄγῃας, Thyatira versus profe-*
sus est. Alogi hæretici apud Epiphanium Hæref. 11 sect.
xxxiiii in argumentis, quibus Apocalypsin reicere ten-
tabant, & hoc ponunt, nominari ecclesiam Thyatirorum,
quæ nusquam fuerit. At quamuis posteriori tempore ab
hæreticis, puta Alogis & Cataphrygibus, occupata omnis
fuerit, non tamen inde sequitur, neque prius, & apostolico
æuo nullam ibidem ecclesiam existisse. Per orbem terra-
rum fuit primo tempore euangelium prædicatum, & ubi-
que fundatæ ecclesiæ, quarum vero plures ad gentilitatem
E relapsæ

relapsæ sunt, vt denuo conuerti ad Christum opus fuerit. Sic Germania nostra ab Irenæo lib. I cap. III dicitur *fundatas ecclesias* habuisse, quas ne de Cisrhenana Romanorum in solo Gallico interpreteris, occurrit, qui proximus est, Tertullianus adv. Iudæos cap. VII, Germanos illos, Christum confessos, cum *Dacis, Scythis, & Sarmatis* connumerans, qui *limites suos transgredi non sinerentur* ab Romanis, quæ sane Germaniæ barbaræ, non Romanæ, est descriptio: nihilominus posteriori sæculo vel nulla vel pauca vestigia ecclesiarum in illa vasta regione superfuerunt, quæ sero ad Christum deinde reducta fuit.

XXXV. Ad SARDES nos ordo ducit, caput quondam Lydiæ ac sedes regum Lydorum. Plinius lib. V cap. XXIX *Lydia celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis*, Strabo lib. XIII pag. 430 *αἱ Σάρδεες πόλις ἐστὶ μεγάλη, - - βασιλεῖον δ' ὑπέχεε τῶν Λυδῶν, Sardes vrbs est magna - - regia autem Lydorum fuit*. Plurali & singulari numero vocabulum effertur. Pluralem iam Plinius approbavit & Strabo. Et Polybius lib. V cap. LXXVII *εἰς Σάρδεες, in Sardes*, perinde ac Apocal. I. comm. II. Addo Ouidium Metamorph. lib. XI vers. 137 de Mæandro:

Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem.

Contra Ptolemæo *Σάρδεις* est singulariter: & Horatius lib. I epist. XI ineunte:

Quid concinna Samos? quid Cræsi regia Sardis?

Damnum, quod Sardes cum aliis Asiæ ciuitatibus terræ motu sunt passæ, & Tiberii restituentis munificentiam Tacitus narrat lib. II annal. cap. XLVII. *Eodem, inquit, anno (Christianorum circiter XVII) duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ nocturno motu terræ. Asperissima in Sardinianus lues plurimum in eosdem misericordie traxit. Nam centies sesterrium pollicitus Cæsar, & quantum ærario aut fisco*

ffco pendebant, in quinquennium remisit. Postea ex statu miseriore non a Tiberio, sed per eum, qui sub Tiberio in crucem actus fuerat, orbis restitutorem, liberati sunt, nec vero ita, vt decebat, beneficium æstimantes, in castigationem diuini Spiritus, epistola ad Sardanios notatam, incurrerunt.

XXXVI. PHILADELPHIA Sardibus propinqua erat, itidem ad Tmoli radicem sita. Plinius lib. v cap. xxix de Sardiāna iurisdictione: *Conueniunt in eam extra predictos, Philadelpheni, & ipsi in radice Tmoli, Cogamo flumini appositi.* Sita apud (πρὸς Serab. xii p. 398) Lydiæ partem κατακαυμένην dictam, id est combustam: vnde crebri motus terræ, & muri vrbs sæpe hiantes, quod Strabo obseruauit lib. xii prope extremo. Tacitus dicto loco *Philadelphenos* quoque in quassatis, quorum damno Tiberius, leuatis in tempus tributis, subuenerit, memorauit. Ab Attalo Philadelpho conditore, Eumenis regis fratre, nomen habet. Byzantinorum chirographus: *φιλαδέφεια πόλις Λυδίας, Ἀττάλῃ κτίσμα τῆς φιλαδέφου, Philadelphia vrbs Lydiæ, condita ab Attalo Philadelpho.* Et Epiphanius Hæref. LXXIII p. 874 *ἐπίσκοπος τῆς φιλαδέφειας τῆς Λυδίας.* Quæ mysticam significationem in ciuitatum harum vocabulis querunt, in nullo Christianæ professioni magis idoneam inueniunt, quam in nomine *Philadelphæ*, digno vtique, quod omnis ecclesia sibi vindicet, ac re ipsa & communitate secundum illud se nomen gerat, atque fiat mane-atque *Φιλάδελφ*.

XXXVII. LAODICEA septima ciuitas est, cuius ecclesiæ in Apocalypsi est mentio a diuino Spiritu facta. Sita vrbs in finibus Asiæ in ortum versus, ad Phrygiæ litem. Strabo sub finem libri xii *ἢ πρὸς τῷ Λύκῳ Λαοδικεία, Laodicea ad flumen Lycum sita, vt distinguatur a Syriæ Laodicea*
E 2
itidem

itidem percelebris, ut de minoribus taceamus. Plinio lib. v cap. xxix principio, est *vrbs celeberrima*. Cicero sepe memorat in epistolis, lib. ii ep. xvii, & lib. iii epist. v; vtroque loco describit tamquam insignem urbem & emporium, ubi pecunia permutaretur: & lib. v epist. xx vocat *Laodicensem civitatem*. Antiochi *πίσιμα, opus*, dixit Stephanus Byzantius ab vxore Laodice appellatum: ut altera Syriæ, a matre Seleuci. Laudat ecclesiam eius Paulus ad Coloss. ii comm. i, & cap. iv comm. 13, 15, 16, quo postremo loco epistolæ cuiusdam habita est mentio, vnde nonnulli deperditam quandam Pauli ad Laodicenos epistolam suspicati sunt. Græci codices ambigue legunt, quidam τὴν Λαοδικείας, subaudi ἐπιστολήν: præstantiores, τὴν ἐκ Λαοδικείας, quæ omnino antiquior videtur lectio esse, quia Syrus etiam interpres ἰδὲ ἐκ interiecit, & Chrysofomus quoque, illud ἐκ & legit & exposuit. Sic cessat Paulinæ ad Laodicenses desiderium: & hæc vel inter Paulinas superfluites est quærenda, vel ab alio Laodiceæ fuit consignata. Qui prius censet, alii epistolam ad Ephesios intelligunt, cui hæreticos titulum non ad *Ephesios*, sed ad *Laodicenos* præfixisse Tertullianus lib. v adu. Marcion, cap. xi auctor est. Alii putant priorem ad Timotheum esse, inducti subscriptione eius, ἀπὸ Λαοδικείας, ex *Laodicea*: licet quæ, sequuntur de *Phrygia Pacatiana* aliquid nouitatis sapiant, quemadmodum nec a Syro, neque a Vulgato sunt expressa. Sed nec priora verba, ἐργάσθη ἀπὸ Λαοδικείας, scripta *Laodiceæ*, quæ Syrus quidem habet, Vulgatus autem itidem omisit; omnino certa & indubitata sunt, quia Coloss. ii com. i dixit Paulus se numquam vidisse Laodicenos: quæ vero epistola ad Colossenses chronographis sacris post illam ad Timotheum videtur scripta: hæc vero ad Timotheum in Macedonia vel Achaia censetur composita, quod alterum
Arabs

vertit, leguntur. Hieronymi de hoc verba protulimus supra sect. xviii. P. Orosius lib. vii cap. xi in Nerua imperatore: *Hic primo edicto suo cunctos exfules reuocauit: vnde & Ioannes apostolus hac generali indulgentia liberatus, Ephesum rediit.* Zonaras in Nerua pag. 109 τότε ἔ τὸν μέγα Ἰωάννην ἀπὸ τῆς ἐν τῇ Πάτμῳ ὑπερορίας λόγῳ ἔχει ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν Ἐφέσον, tunc magnus apostolus Ioannes ab exsilio in Patmo redisse fertur Ephesum. Cedrenus pag. 103 εἶπεν ὁ Νέρων ἀνεκαλέσατο τὸν θεολόγον Ἰωάννην ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀπέλυσεν οἰκῆν ἐν Ἐφέσῳ. *Hic Nerua reuocauit Ioannem theologum ab exsilio, permisiueque, vt Ephesi habitaret.* Ex his vna videmus, ex Patmo Ioannem secundum ecclesie traditionem reuertisse Ephesum, quod præclare Rufinus, Eusebii verba ex lib. iii cap. xx conuertens, τὴν ἐπὶ τῆς Ἐφέσου διατριβὴν ἀπειληφέναι, expressit, *Ephesum, quasi ad scholam propriam redisse*: quo pristinum munus, vt suserat antea, & docendo & confirmando ecclesias rursus obisse, significat. Nihil ergo proficit Epiphanius, in Alogorum hæresi sect. xii p. 474 de Iohne professus, τὴν αὐτῶ ἀπὸ τῆς Πάτμου ἐπάνοδον ἐπὶ Κλαυδίου γενομένην Καίσαρος, eius reditum ex Patmo sub Claudio Cesare factum esse: quia, vnde manauit illud, a Claudio in exsiliū eiecūm fuisse, supra sect. xv & xvi a nobis confixum est ac refutatū.

XX XIX. Nerua ergo est qui restituit Ioannem, & de futuro etiam cauit, vetuitque, vt Dion refert, οὐτ' ἀσεβείας οὐτ' Ἰουδαϊκοῦ εἶεν καταιτιάζειν τινας, neque contemptiois deorum, neque Iudaici ritus crimine aliquos in posterum accusare. Puta Christianorum ritus & professionem, qui quod orti ab Iudeis erant, & in diis spernendis cum Iudeis consentiebant, ipsi quoque a paganis illo tempore Iudæi sunt appellati. Sic idem Dion in Domitiano tradit, Flauium Clementem eiusque vxorem Domitillam, quam Christiani sororis filiam dicunt, punitis esse, illum capitū suppli-

supplicio, hanc deportatione in Pandetariam insulam, tamquam ἐς τὰ τῶν Ἰουδαίων ἦδη ἐξοκέλοντας, in mores Iudaeorum prolapsos. Domitillam autem Christianam fuisse non est dubitandum, quam Eusebius lib. III H. E. cap. XVIII τῆς εἰς χρεῖδὸν μαρτυρίας ἔνεκεν, propter Christi confessionem in insulam Pontiam relegatam tradit. Leuis de insula dissensus, & utraque iuxta Italiam sita, etiam ex filiis utraque parata: quemadmodum Tiberius Agrippinam, Germanici viduam, in Pandetariam relegavit: Neronem, filium Germanici, in Pontiam, quod Suetonius refert Tib. cap. LIV & Calig. cap. xv. De Flauio Clemente idem supra sect. XXII probatum fuit.

XL. Nec vero Iudæi ab illa sæuitia liberati erant, sed cum iis etiam iniquius actum. Suetonius Domitiano cap. XII *Præter ceteros Iudaicus fiscus acerbissime actus est: ad quem deferebantur qui vel improfessi Iudaicam intra urbem viuerent vitam, vel dissimulata origine imposta genti tributa non pependissent.* De Iudæis proprie agi non negamus, idque exemplum, quod subiicitur, nonagenarii senis manifestat: an vero etiam Christiani per improfessos aut originem dissimulantes intelligendi sint, disputatur ab interpretantibus. Læuinus Torrentius: *Fiscum Iudaicum vocat, quacumque ratione non aduersum Iudeos tantum, sed etiam Christianos ageretur.* Contra Casaubonus ad hunc locum: *Interpretes, qui ad persecutionem secundam Christianorum sub Domitiano hæc verba referunt, falluntur.* Nos media via incedemus, ut fiscum illum Iudæorum causâ institutum censeamus, cuius origo a Titi victoria est, qui, quod Dio in Vespasiano refert, Iudæis imperavit, ut singuli quotannis διδραχμῶν, didrachmum Ioui Capitolino inferrent. Cui alia tributa sunt adiecta, ut qui in vrbe habitarent, id beneficium quoque redimerent, Quod quum negligerent Christiani, & ipsi vulgo Iudæi vili;

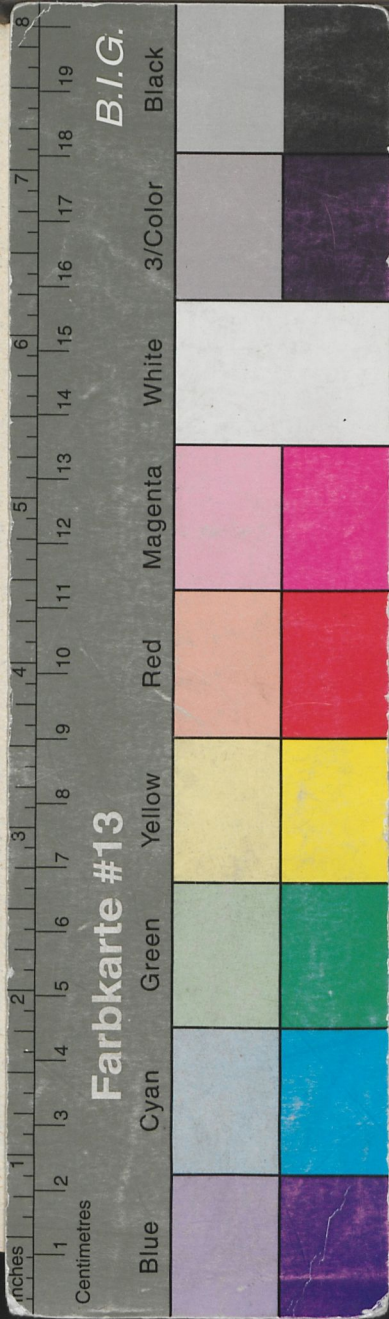
visti; ab *improfessis* non videntur excludendi esse. Io. Fr. Gronovius V. C. ad profelytos restringit, sed horum paucitum in vrbe erant, Christianorum autem numerus in dies crescebat. Nerua tandem hæc omnia mitigavit, quod nummus eius probat, inscriptus *FI SCI IVDAICI CALVMNIA SVBLATA*. *Calumnia* autem ad Christianos æque aut magis, quam ad Iudæos, referri potest.

XLI. Vbi vixerit Ioannes post exsilium, *Ephesi* videlicet, supra sect. xxxviii ex ecclesiæ traditione ostendimus, quippe Eusebius Hist. eccles. lib. iiii cap. xx dixit, *ὁ τῶν παρ' ἡμῶν ἀρχαίων παραδίδωσι λόγος*, *antiqua apud nos traditio est*, Ioannem ab exsilio Ephesi *διατεθεινὴν commorationem* recepisse. Nunc dicendum quoque restat, vbi diem supremum obiit. Non enim immortalem fuisse, vt quidam Christi verba, *SI VOLO HVNC MANERE, DVM VENIAM*, interpretati sunt; ex ipsius diuini scriptoris, quam subiecit, certissima declaratione patet. Et sic ecclesia etiam pensit ac tradidit posteritati. Tertullianus de Anima cap. l *Obiit & Ioannes, quem in aduentum Domini remansurum frustra fuerat spes*. Et Eusebius lib. iiii cap. i de Ioanne, *ἐν ἐφίση τελευτᾷ, Ephesi mortuus est*. Hieronymus etiam annum mortis designauit, de Scriptor. eccles. in IOANNE: *Interfecto Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem a senatu rescissis, sub Nerua principe redit Ephesum, ibique vsque ad Traianum principem perseuerans totas Asiæ fundauit rexique ecclesias: & consecutus senio sexagesimo octauo post passionem Domini anno mortuus, iuxta eandem urbem sepultus est*. Passus est Dominus noster, vt plurimi supputant, medio anno Tiberii XIX, quia Augustus obierat XIV Kalend. Septembres, cui si addas LXVIII annos, incidet Ioannis mors in Traiani annum III, quo etiam ponitur Chronico Eusebiano, qui annus in vulgari Christianorum epocha est circiter CII.

[Fe II 268 verso]

7.

ATIO HISTORICA
GEOGRAPHICA
DE
M ECCLE-
E IN DIVINA
PSI MEMORATIS,
VE OCCASIONE,
DE
ANNIS APOSTOLI,
Quam
MAGNIFICENTISSIMO,
IUVENTVTIS PRINCIPE
MO WILHELMO,
SICI ET ELECTORATVS
BURGICI HEREDE,
CETERA;
MIA FRIDERICIANA
RAESIDE
ORO CELLARIO,
r. & Eloq. Prof. P.
S MAGISTRI Artium &
honoribus ac priuilegiis
1000 ante meridiem Eruditorum
exami exponit
FRIDERICVS *Hollenhagen/*
uiensis Curlandus.
IO TERTIA,
ni Henckelii, Acad. Typogr.
1000 CCXI.

